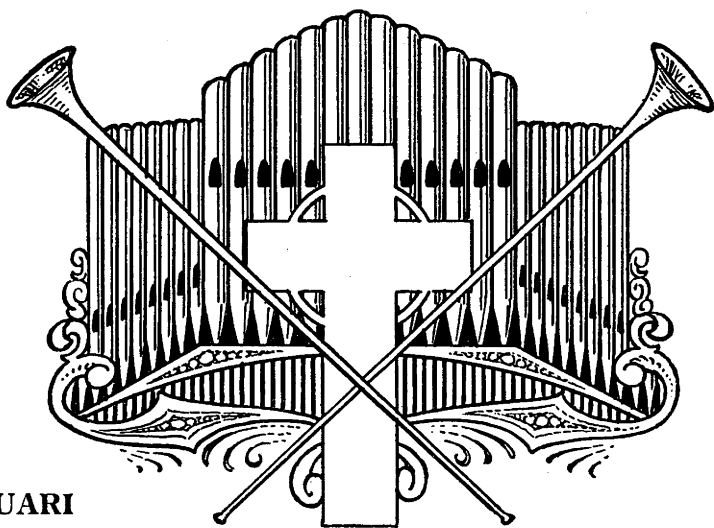

TIDSKRIFT FÖR KYRKOMUSIK OCH SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

FEBRUARI

1926.

UNDER MEDVERKAN AV MUSIKDIREKTÖRERNA *OTTO OLSSON*, STOCKHOLM
OCH *SVANTE SJÖBERG*, KARLSKRONA SAMT KOMMINISTER *KNUT PETERS*, HÄSTHOLMEN
UTGIVEN AV KOMMINISTER *ARTHUR ADELL*, STJÄRNORP

Innehåll:

Den svenska kyrkopsalmens fyrahundraårsminne (Teol. d:r *Emil Liedgren*, Västerås). — Handboksfrågorna vid 1925 års kyrkomöte (Biskopen *Edv. Rodhe*, Lund). — Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet: Den romerska kyrkan. II. (Komminister *K. Peters*, Hästholmen). — I anledning av Handboksrevisionen. — Recensioner. — Ur dagspressen. — In memoriam. — Från stiftet. — Meddelanden.

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
A. Adell: Det gregorianska arvet i mässan	129
— » — Det gregorianska arvet i Tidegården	147
— » — Fortsatt arbete med handboksrevisionen	188
— » — Gudstjänstens enhetlighet	3
— » — Nattvardsgudstjänsten	68
A. Adell, F. M. Allard, K. Peters: Handboksförslaget 1926	157
F. M. Allard: Församlingssången i Guds hus	85
— » — Liturgiskt-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet: Tysklands evangeliska kristenhet	105, 131, 153
— » — Sången i Guds hus	49
G. Aulén: Den tilltänkta handboksrevisionen	9
B. Cnattingius: Förslag till omdaning av högaltaret i Linköpings domkyrka	172, 187
D. G.: De rundradierade gudstjänsternas psalmer	72
— » — Passionstidens psalmval	91
C. F. Hennerberg: Stockholms kyrkomusikerförening 25 år	145
Fr. Hjort: Enhetlighet och stil, särskilt med tanke på mässmusiken	87
— » — En högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt (ett inlägg)	46
A. Johansson: Jordfästningsritualen	71
M. Leby: Tillbedjan i gudstjänsten	33
E. Liedgren: Den svenska kyrkopsalmens fyrahundraårsminne	17
— » — Erik Norenus	36
— » — Paul Gerhardt och Sverige	97
G. Lindberg: I anledning av handboksrevisionen	44
Menaseach: En inkonsekvens	28
K. Peters: En liturgisk detalj	27
— » — En svensk hymnantologi	139
— » — Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet: Den romersk-katolska kyrkan	10, 24, 38
— » — Nytt förslag till Vesperale för Svenska Kyrkan	57
— » — Psalmvalet vid högmässan	183
J. Rabe: J. S. Bach och hans kyrkomusik	81, 100
E. Rodhe: Handboksfrågorna vid 1925 års kyrkomöte	21
D. Rudin: Musik och gudstjänst	177
S. Sjöberg: En högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt	5, 47
K. M. Westerberg: Kyrklig Symbolik	62

Redogörelser och större meddelanden.

Anmälan	1, 192
Arkitekterna och orgeln	94
Befördringsritualet vid kantorsval	95

	Sid.
<i>Freiburger Tagung für deutsche Orgelkunst</i> den 27/7—29/7	32, 80
<i>Handboksrevisionen: Diskussionsmöte i Norrköping</i> den 15/3	48, 64
Handboks nämnden	15, 127
Jämför i övrigt sidd. 9, 21, 27, 28, 44, 68, 71, 125, 143, 157, 188	
<i>Kreuzkörens i Dresden 700-årsjubileum</i> den 8/10—11/10	176
<i>Kyrkomusikdagen i Göteborg</i> den 11/5	80, 96
<i>Kyrkosångens vänner: Centralkommitténs sammanträde</i> den 21/1	32
Årsredogörelse för verksamheten 1925	75
<i>Linköpings stifts organist- och kantorsförening</i>	80, 144
<i>Liturgiskt oskick</i>	191
<i>Stockholms kyrkomusikerförening</i>	127, (145), 175, 190
<i>Strängnäs och Västerås stifts organist- och kantorsförening</i>	144
<i>Sveriges kyrkosångsförbund</i>	80, 126, 190
<i>A. Adell: Kyrkomusikernas löneförmåner</i>	92, 124, 142
<i>Hj. Danell: Diskussionsinledning om handboksrevisionen (referat)</i>	64
<i>J. Jonsson: Förståelsen för värdig kyrkomusik (ur Östergötl. Folkblad)</i>	14
<i>Menaseach: Kring handboksrevisionen</i>	143
<i>U. L. Ullman: Gudstjänsten och församlinglivet (ur Sv. Kyrkotidn.)</i>	125

Recensioner.

<i>A. Adell: Diakonistyrelsens hymnserie</i>	47
— » — <i>Handledning i kulturminnesvård och hembygdsforskning</i>	189
— » — <i>H. J. Moser, Die evang. Kirchenmusik in volkstümlichem Ueberblick</i>	189
— » — <i>Gunnar Rosendal: Nutida teologi och förkunnelse</i>	173
<i>O. Mannström: Sveriges kyrkor</i>	74
<i>K. Peters: Communio in Adorando et Serviando Oecumenica</i>	29
— » — <i>A. E. Friedlander: Den kyrkliga diktningen</i>	139
— » — <i>Nytt förslag till Vesperale för Svenska Kyrkan</i>	57
— » — <i>Sleumer: Kirchenlateinisches Wörterbuch, M. Hammarström: Glossarium</i> till Finlands och Sveriges latinska medeltidsurkunder	174
<i>H. Weman: Årkestiftets organistförening: Fyrtio koralförspel</i>	73

In memoriam.

<i>Kantor Carl Bohlin, Stockholm</i>	30
<i>Kontraktsposten Karl Thunander, Öja</i>	175
<i>Musikdirektör O. Ullman, Upsala</i>	79
<i>Musikdirektör T. Wirén, Upsala</i>	30

Musikbilaga.

	Häfte.
<i>J. Brahms: Fader allsmäktig. (Mel. 1623)</i>	4, 5
<i>A. Bruckner: Vaka, kristen</i>	4, 5
<i>G. Ebeling: Den gyllne solen. (Sättn.: O. Olsson.)</i>	7, 8
<i>H. L. Hassler: Befall i Herrens händer</i>	7, 8
<i>D. Olsson: Förspel till sv. ps. 63</i>	12
<i>O. Olsson: Postludium för juldagen</i>	12
— » — <i>Vid konfirmation. (Mel. 1614.)</i>	4, 5
<i>Senfl: Påsk-motett</i>	3
<i>M. Vulpius: Det går ett tyst och fåligt lamm. (Mel. 1526.)</i>	7, 8

Den svenska kyrkopsalmens fyrahundraårsminne.

Snart sagt varje jubileum, som gäller händelser långt tillbaka i tiden, blir i våra dagar föremål för kritiska invändningar och betänkligheter. Så är också fallet med högtidlighållandet av den evangeliska församlingssångens och den svenska kyrkopsalmens födelseår.

Så till vida var Tysklands evangelisk-lutherska kristenhet dock skickad att för två år sedan fira den lutherska psalmens fyrahundraårsjubileum, att man med säkerhet *vet*, att de första lutherska psalmböckerna kommo ut i tryck 1524 (i Erfurt och Wittenberg). Hos oss i Sverige är det endast med stöd av vissa slutledningar som våra litteraturhistoriker ansett sig kunna fastställa året 1526 som vårt första psalmböksår. Förnämsta skälet att antaga just *detta* årtal är Gustav Vasas omnämmande av »the suenske visor eller sånger» (som sjungits i Stockholm), då konungen ger svar på dalkarlarnas klagomål den 14 maj 1527: den äldsta bevarade titeln på en svensk psalmbok är just »Swenske songer eller visor» (1536), och då den av konungen försvarade svenska psalm-sången redan i början av 1527 väckt oro och missnöje i en så pass avlägsen provins som Dalarna, måste, har man menat, de lutherska psalmerna varit i bruk redan året förut, Olaus Petris första skriftställarår. Icke utan intresse är det av Sverker Ek (Samlaren 1918) påpekade förhållandet, att de 1526 daterade svenska reformationstrycken »Een nyttwgh wnderwijsning» och »Een skön nyttugh vnderwisning» ha en träsnittsram kring titeln på första sidan, som blott återfinnes på två senare tryckalster, nämligen

den (enligt en antydning hos Peder Swart) möjligen redan 1526 utgivna, nu först från 1529 kända »En liten ingong j then helga scriff» och »Swenske Songer eller visor» 1536. När det gällde titelbladets dekore-ring, visade man vid denna tid en stark konservatism: upplaga efter upplaga behöll gärna samma ram-ornament. Utstyrelsen av 1536 års psalmbok skulle sålunda kunna tagas till intäkt för teorien om ett psalmböcker redan 1526.

Att i varje fall svenskspråkiga kyrkosånger funnits i tryck mot slutet av 1520-talet framgår såväl av 1529 års handbok, där »Wij som leffue på werlden her» och »Forbarma tich gudh öffuer mich» upptagits, som av den s. å. i Rostock av L. Dietz tjuvtryckta Malmöpsalmboken, där tre psalmer på bokens slutsidor rubriceras såsom »udtagne aff thet Svenske Exemplar» (vad nu f. ö. med detta uttryck kan betecknas). Dessa tre av Malmöreformatörerna till danska överflyttade psalmer äro »Then som wil en Christen heta», »O Jesu Christ som mandom togh» och »O Herre gudh aff himmelrich, wij må thet alle clagha», vilka i samma ordning återfinnas i fragmentet av »Någre Gudhelige Wijsor» (1530). Det är emellertid flere lån från Sverige, som danska psalmredaktörer gjort vid samma tid, och kanske har Ek rätt i att just de åtta psalmer i 1530 års svenska samling, som återfinnas på danska, ha utgjort *hela* innehålllet av 1526 års »Swenske Songer». M. a. o. detta första häfte skulle blott ha innehållit *åtta*, ej som hittills allmänt antagits *tio* psalmer.

Men — även om vi alltjämt våga

fasthålla den ytterst på G. E. Klemmings auktoritet vilande hypotesen om ett svenskt psalmbäfte 1526, hur skola vi föreställa oss, att den tidigaste evangeliska psalmsången utförts? Och i vilket sammanhang har den stått med den tidigaste svenska mässan, som i dess från 1531 kända gestalt icke ger rum för mer än *en enda* psalm i vår mening, nämligen »then songen om gudz bodhord (Then som wil en christen heta) eller noghen annan» såsom *graduale*?

Först på 1570-talet tycks, att döma av *Nova Ordinantia* (1575), församlingen mera allmänt ha börjat deltaga i psalmsången, instämmande i djäknkörens svenskspråkiga sång. Ännu i 1571 års kyrkoordning omtalas endast »Choren» såsom utförande psalmerna (jämte prästen, som, då kör ej fanns, fick sjunga ensam, eller, om han det ej kunde, helt enkelt *läsa* psalmerna). Man kan ej undgå att förvånas över hur ringa stöd våra äldsta lutherska gudstjänstordningar ge åt den populära uppfattningen av den stora lekmanaförsamlingens livliga aktiva deltagande i kyrkosången i och med reformationens genombrutt.

I företalet till *Swenske Songer* 1536 heter det: »på thet at ther motte fölia någon fruct medh, haffuer man nu j någon tijd begynnatt halla sådana songer på thet mål som aff allom förstås kan. Oc såsom thet haffuer hafftt god skääl medh sich, så haffua ock monga goda christna menniskior warit ther glade ått, siunga oc höra them gerna.» Det säges väl ej uttryckligen, men det förstås av sammanhanget, att dessa sånger skulle användas vid allmän gudstjänst — de sättas i motsats till sådan sång, som skett »på okunnogt mål», men på oförstått språk sjöng man ju ej annat

än vid kyrkliga handlingar. Om »Een iomfru födde» (sv. ps. 60) heter det (1530): »En loffsong... then man må siunga j församblingene om jwla tijd...» Vi ha ju även dalkarlarnas förut nämnda klagomål över »thet luterij... och suenska wisor och sångh». Hade de lutherska visorna blott sjungits i hemmen eller ute i det fria, hade de väl ej framkallat så stor oro. Men som sagt: Olaus' svenska mässa ger blott rum för *en enda* »sång», för resten en föga entusiasmerande samling minnesverser över tio Guds bud.

Måhända får man tänka sig, att den ymnigare och friare församlingssången förekommit vid de *predikotillfällen*, som enligt luthersk åskådning ovillkorligt borde åtfölja mässan, låt vara, att predikan ej fast inlemdes i nattvardsgudstjänsten förrän 1541. För dylika predikostunder fanns dessförinnan ingen som helst ritual: där kunde man alltså sjunga efter behag. Men osannolikt är väl ej heller, att här i Sverige, liksom i Tyskland och Danmark, vissa liturgiska partier i mässan t. ex. Introitus, Kyrie, Halleluja, Credo, Sanctus, åtföljts av eller kanske ibland ersatts med psalmsång på modersmålet, ehuru man funnit onödigt att därom ge någon anvisning i ritualet. Olaus' mässa 1531 är ju som bekant icke officiellt bindande. Man kan dessutom väl föreställa sig, att när svensk mässa först började firas i Stockholm (enligt en av Messenius meddelad tradition skall ju detta ha skett vid Olaus Petris bröllop i februari 1525), menighetens sång haft större utrymme, än vad som senare blev fallet. Den bitterhet, som huvudstadens tyska borgare visade »Mester Olaff secretarius» vid återkomsten från kyrkomötet i Örebro 1529 — de förebrädde honom, att han

»låt it beveka sig till att tråda från evangelium och låta det komma på det gamla igen» — kan ju möjligen betyda, att han tidigare intagit en radikalare ståndpunkt även i fråga om sången, än vi nu känna. Från Danmark berättas tidigt om oskickligt utförande av den nya sången i kyrkorna, ja det gick t. o. m. så långt, att man i en handbok (1539) inryckte en särskild förmaning mot oskolad och oskön sång av menigheten. Kanske har Olaus Petri gjort liknande erfarenheter och fördenskull funnit för gott att inskränka sångpartierna i mässan 1531.

Hur nu härmed än må vara, bör knappast frånvaron av direkta och uttryckliga föreskrifter om svensk sång i mässan tydas som bevis på att ingen annan svensk kyrkosång förekommit under senare hälften av 1520-talet än »songen om gudz bodhord» såsom graduale. Det finns ju en betydelsefull analogi härtill i den tyska medeltida gudstjänstordningen, där, såsom man vet, under mässan sånger på folkspråket kunde komma till utförande utan att detta nämndes i mässordningarna eller något slags ritualböcker, t. ex. »Christ ist erstanden» och »Nun bitten wir den heiligen Geist», ja Berthold av Regensburg berättar, att t. o. m. ett kort tyskt *credo* mångenstädes infogades efter det latinska: »Ich glaube an den Vater, ich glaube an den Sohn meiner Frauen St. Marien und an den heiligen Geist Kyrieleis.» Han tillägger: »Där den vanan finns, är det en god vana». Hauck som inför detta (Kirchengesch. Deutschland IV, s. 504 f.) citerar även (ibid. IV, s. 60) formliga uppmaningar till församlingen av predikande präster på 1100-talet att stämma upp en bönesång på sitt eget språk efter predikans slut.

Samme förf. nämner ock förekomsten av tysk växelsång mellan kör och församling (ibid. V, s. 335). Endast detta sista exempel är hämtat ur en trettonhundredatalsagenda, *alla de andra* sakna belägg i liturgiska dokument. Det är ur predikningar eller andra utanför den rituellt fasta ordningen fallande uppteckningar som de tyska sångstyckena tillvaratagits, men alla ha med sig tillförlitliga vittnesbörd, att de sjungits vid gudstjänst i kyrkorna. Ritualböckerna voro ju avsedda för prästerna, och *de sjöngo* givetvis icke på folkspråket. Därför behövde de ej heller låta uppteckna folkets sånger i sina böcker..

Även hos oss har ju under katolska tiden dylik folklig andaktsång förekommit, såsom ej blott Gustav Vasa i sitt ovan citerade brev till dalallmogen betygar utan även Laurentius Petri i sin »*Dialogus* om then förvandling som medh Messone skedde» ger vissa exempel på. Utom svenska jul- och påskverser omtalar den sistnämnde, att man »alt åhret om kring när Monstranzet bärs vth och in pleghar mongenstedz någhot besynnerlighet quädha» (den ena av dessa sånger torde ha varit »Gud wari loffuat och högelig prijsat» i sin äldsta form, den andra *möjligen* »Tigh wari loff och prijs o Christ»). Men i intet fall, vare sig det gällt de till latinska sekvenser anslutna högtidsleiserna eller andra strofer på folkspråket, torde det latinska missalet (breviarier eller gradualet) givit någon som helst antydning om att en sång på modersmålet här eller där pläгат tillfogas. På samma sätt kan hänvisandet till eller insättandet av svenska sånger och visor i Olaus Petris mässa ha ansetts alldeles obehövt. Stor frihet i detaljerna betraktades ju såsom ett med evangelisk gudstjänst

naturligt sammanhörande privilegium¹.

En möjlighet kan vara, att den tidigaste svensk-lutherska psalmsången i våra kyrkor kommit in där ungefär som »Sionstoner» vid våra högmässor, innan Nya Psalmer 1921 gav rituell frihet åt vederbörande pastor att begagna vissa av dessa sånger. D. v. s. man sjöng ur »Sionstonerna» före ingångspsalmen, efter utgångspsalmen, möjligen och före predikstolspsalmen (som »körsång») eller på predikantens egen muntliga uppmaning från predikstolen såsom avbrott i predikan. Ingen kyrkohandbok från 1800-talet eller 1900-talets början ger stöd för att så skett, men vi veta nog, att det skett, särskilt i utpräglat lågkyrkliga församlingar, där pastor varit en vän av de andliga sångerna. Hotade någonstädes sådan sång att framkalla oredda, kan vederbörande ha funnit sig nödsakad att avstå från experimentet ungefär som Olaus Petri kanske måste göra efter 1529.

När man betraktar de åtta för sin tid mycket välskrivna psalmerna från 1526, kan man ju undra över att en sådan liten samling kunde komma så mycket oro och klagomål åstad. Det är ju inte *det svenska språket* i dem, som framkallar ogillandet och anstötten: med full rätt kan Gustav Vasa i sitt svar till dalkarlarna erinra om att »thet är sider cringom alth rikit j alla soknakirker, ath man plägar ther quäda på suensko och låffua gudh.» Utan från första stund har man vädrat »*lutheri*» i dem, d. v. s. kyrkans ledande män ha upptäckt deras andliga härstamning från Luther och Wittenberg. Frändskapen mellan t. ex. »O Fadher vår barmhertigh och godh» eller »O Jesu Christ som mandom togh» och de av Olaus Petri fritt över-

sätta, bearbetade eller författade reformationsskrifterna är lätt iögonfallande: den som vill göra sig besväret att påvisa överensstämmelser i tänke- och uttryckssätt, lär icke få något alltför betungande arbete — det är ju typiskt lutherska tankar i dem båda. Kanske ha även melodierna röjt härkomsten från reformationens hemland. En rätt kraftigt polemisk sång förekommer i det första häftet: »O Herre gudh aff himmelrich / wij må thet alle clagha», som ganska tydligt utpekar den gamla tron som »lång», »skrymterij», »giäckerij» och »dieflens falska läre». Det var ju ej så underligt, om denna sång väckte harm och bitterhet hos den heliga allmänneliga kyrkans anhängare. Antagligen ha fleré liknande och värre smådevisor tidigt uppträtt i Stockholm, liksom i utlandet, och bidragit att förgrova stridssättet. De nya sångerna och psalmerna spriddes genom legoknektar, gesäller och andra kringflackande personer, och borgerskapet såg nog ganska gärna dylik tjänstvillighet. På katolskt håll blev man naturligtvis ingalunda svaret skyldig.

Av de psalmer, som ingingo i vårt första lutherska psalmböcker, ha vi ännu i behåll utom de två redan nämnda originalpsalmerna om formal- och materialprincipen för reformationen (n:r 21 och 49 i vår gällande psalmbok) tolkningen av Luthers Credopsalm: »Wij tro på alzmectig gudh» (n:r 17), »Vij som leffue på werlden här» (n:r 26), och »Een iomfru födde jtt barn j

¹ I Luthers *Formula missæ et communionis pro Ecclesia Vittenbergensi* (1523) anbefalles sjungande av tyska sånger efter Graduale, Sanctus och Agnus Dei eller ock stundom i stället för dessa stycken, ja hela mässan borde ibland kunna sjungas på tyska. Men av de redan då befintliga tyska gudstjänstsångerna anser Luther nästan blott »Gott sei gelobet», »Nun bitten wir den heiligen Geist» och »Ein Kindelein so löblich» användbara. Eljes tillägger han: »*Nam non multas inuenias, quæ aliquid gravis spiritus sapiat*» (eller som J. A. Eklund tolkar det: »Man kan ej finna många, som hava något av Andens tyngd i sig»).

dag» (n:r 60: 1). En hymnliknande originalsång »Var gladh tu helga Christenheet» erinrar genom sin begynnelsestad om vår n:r 59: »Gläd dig, du helga kristenhet», men har f. ö. intet annat samband med denna psalm, än att båda behandla julens budskap.

Inför fyrahundraårsminnet måste vi väl med vemod konstatera, att av de ännu i vår psalmbok kvarstående psalmerna knappast någon lever ett fullt och kraftigt liv. Mest känd och omtyckt är väl »En jungfru födde ett barn i dag», därnäst »O Jesu Krist, som mandom tog», sedan kommer »O Fader vår», vars tunga allvar (och därtill väl stämda melodi) gör den främmande för nutidens smak. Detta mästerverk, vår första kända lutherska psalm, borde, långt mer än f. n. är fallet, komma till användning vid våra gudstjänster. Credopsalmen (n:r 17)

och dödspsalmen »Vi på jorden» (n:r 26) äro väl praktiskt taget obrukliga — alldeles för högtidliga och krävande, alldeles för mycket besläktade med gammal kyrk-helg, för att församlingen *nu* skulle orka lära sig dem på nytt. Må det sagda ej tydas som ett uttryck för likgiltighet för deras värde! Tvärtom må den önskan uttalas, att präster, kantorer, körledare och ungdomskretsar ville söka intränga i och göra sig förtrogna med dessa djupa och sköna tonskapelser. Det sjunges från våra orgelläktare så mycket tarvligt, likgiltigt, rent dåligt »för att förhöja gudstjänsten», medan det i stället snarare profanerar den. Våra gamla koraler från medeltid och reformationstid ha mycket större rätt till vårt intresse och vårt arbete och ge också en mycket rikare behållning för både öra och hjärta.

D. Emil Liedgren.

Handboksfrågorna vid 1925 års kyrkomöte.

I kyrkomötesprotokollen från gångna tider spela de liturgiska reformförslagen en betydande roll. Nästan varje kyrkomöte har såsom arbetsresultat kunnat uppvisa en eller flera ändringar i kyrkohandboken. I detta avseende intager 1925 års kyrkomöte nära nog en särställning. Knappast något beslut om omedelbar ändring i handboken fattades. Varpå detta berodde skall i det följande i någon mån klarläggas.

Först må dock ett par beslut antecknas, genom vilka kyrkomötet i någon mån avvek från sin annars synnerligen återhållsamma hållning. Kyrkomötet antog med några smärre modifikationer det förslag till liturgi vid barndomsguds-

tjänst och ungdomsgudstjänst som förelades kyrkomötet i skrivelse från Kgl. Maj:t. Kyrkomötet antog detta såsom ett tillägg till kyrkohandboken. Därigenom markerades att det här icke var fråga om ett ritual jämnställt med dem som handboken sedan gammalt upptager. Det rör en gudstjänstform som icke är i lag föreskriven. I själva verket har prästerskapet i fråga om dessa fria händer. Det nya ritualet skall säkerligen genom sin egen tyngd och såsom infört i handboken, låt vara i ett tillägg, åstadkomma större enhetlighet än som nu är förhållanden med avseende på det nämnda slaget gudstjänster. Det förutsättes att liturgien kan anpassas efter lokala förhållanden.

Kyrkomötet beslöt vidare att an hålla om sådan ändring i handbo- kens föreskrifter angående äkten- skapslysning att dylik må med dom- kapitlets medgivande kunna ske första gången i vanlig ordning efter predikan, men andra och tredje gången i enlighet med föreskrifter- na för kungörelses uppläsande i kyrka. Högmässan i större för- samlingar skulle härigenom i någon mån befrias från det störande in- termezzo som äktenskapslysningarna där utgöra, otvivelaktigt en stor liturgisk vinst. Det är att förvänta Kgl. Maj:t utfärda föreskrift i en- lighet med kyrkomötets anhållan.

Som sagt, kyrkomötet visade stor återhållsamhet gentemot litur- giska reformförslag. Allt hänvisa- des till framtiden. I anslutning till en motion av biskop Danell anhöll kyrkomötet om en varsam revision av kyrkohandboken. Den Danell- ska motionen blev, såsom någon i den prästerliga avdelningen uttryck- te det, den säck i vilken allt ned- stoppades.

Orsaken till denna återhållsam- het låg till en del i den otillfreds- ställdhet man kände gentemot det förut brukliga, ständiga lappandet på kyrkans ritual. Det hade blivit tradition att varje kyrkomöte kom med partiella förändringar. Man kan nog säga att kyrkomötet av- siktligt ville markera en brytning med denna tradition. Därmed ådagalades en insikt om att det hör till liturgiäns väsen att uppvisa en viss fasthet och stabilitet. Det väc- ker en osäkerhetskänsla i försam- lingen, om gudstjänstformulären ständigt ändras.

Kyrkomötet manifesterade också sin avgjorda motvilja mot alterna- tiv på det liturgiska området. Det finnes tvenne slags alternativ i vår handbok, dels sådana, där ingen saklig skillnad föreligger, såsom t.

ex. i fråga om de trenne tacksägel- sekollekterna i nattvardsmässan, dels sådana där dylik skillnad före- ligger, varvid alternativen avse att tillmötesgå olika ståndpunkter, så- som i fråga om konfirmationsritu- alet.

Det sistnämnda slaget av alter- nativ var föremål för debatt, när dopritualet diskuterades. Kyrko- mötet förmådde icke lösa den seg- slitna frågan om förbättrat dopritu- al, trots de ansträngningar som från skilda håll gjordes för att vinna en neutral lösning. Rektor M. Björk- quist var, när denna fråga debat- terades, ett slag inne på alternativ- linien och yttrade därvid: »Det är ju alldeles givet att förekomsten av sådana icke är något ideal och att i kyrkligt normala tider sådana icke böra och behöva förekomma. Men likavisst är det att det ges bryt- ningstider, då människor som sä- kerligen innerst ha mera gemensamt än de tro, ändock i vissa avseenden stå på nog så olika ståndpunkter. Det synes då vara rimligt att man, för att tillmötesgå de olika åsikts- riktningarna, får finna sig i att an- vända alternativ i vissa fall.» Vid sidan av detta yttrande kan ställas ett, som fälldes av en annan lekman, frih. I. Lagerfelt. Han förklarade sig vilja gå med på den föreslagna ändringen i ingressen till dopritu- alet »under en förutsättning, näm- ligen att det här icke vore fråga om alternativ». »Man får efter mitt förmenande, beträffande en så vik- tig fundamental handling som do- pet, icke införa en alternativ form, utan anser jag dopet ständigt böra tillgå på ett och samma sätt.» Det var uppenbart att det senare ytt- randet hade sympatier hos majori- teten inom kyrkomötet. Pastor pri- marius Widner hade icke många på sin sida, då han bekände att han över huvud taget icke hade något

emot alternativ. Han yttrade: »Jag menar att till all lycka en sak kan utsägas ungefär lika bra på mer än ett sätt. Det vore ju rent bedrövligt, om man i hela detta universum icke skulle ha mer än ett sätt för att uttrycka en sak tillfredsställande, och jag menar att våra tankar om dopet kunna uttryckas objektivt på mer än ett sätt.»

Men kyrkomötets majoritet ställde sig avvisande mot liturgiska reformförslag icke blott av principiella liturgiska skäl, utan kanske än mer av ren konservatism. Typiskt i det avseendet var det uttalande som gjordes av kyrkolagsutskottets högt skattade ordförande, häradsövding v. Sydow: »Det synes mig, som om kyrkomötet borde vara mer än vanligt varsamt i att vidtaga ändringar i de kyrkliga böckernas avfattning, och till de kyrkliga böckerna hör kyrkohandboken.» Denna konservativa strömning gjorde sig starkt märkbar både bland präster och lekmän.

Man får nog tillskriva denna skulden till att frågan om förbättrat dopritual icke kunde bringas i hamn. Man kan knappast säga att kyrkomötet ens gav några riktlinier för huru det ville se denna fråga löst, bortsett från det uppenbara avvisandet av alternativlinien.

En livligt diskuterad fråga, som tilldrog sig mycken uppmärksamhet, var förslaget om ändring i hittills gällande bestämmelser för skriftermål och nattvardsgång. Från olika håll hade förslag framförts om att träffa sådan ordning, att vid nattvardsgång, inlemmad i högmässa, möjlighet skulle öppnas att inskränka det homiletiska föredraget blott till högmässopredikan, varvid man tänkte sig antingen att låta skriftermålet helt utfalla och ersätta det med en i nattvardsmässan införd allokutien, eller att låta själva

avlösningsformuläret införlivas med högmässoritualen. Förslaget väckte livliga gensagor, i det man befarade att genom den nya ordningen skriftermålet så småningom skulle försvinna, varigenom så väl en i och för sig värdefull gudstjänstform skulle trängas undan, som ock helgden kring nattvardsbordet skulle minska. Dessa farhågor undanröjdes icke genom den garanti det föreliggande förslaget innehöll nämligen att skriftermålstalet endast med domkapitlets medgivande skulle kunna utfalla, och det endast i de församlingar, där skriftermål med nattvardsgång utan förbindelse med högmässan förekomme. Av diskussionen i kyrkomötet framgick emellertid att förhållandena inom landet vore så olika, att vad som i en landsända kändes såsom gammal god ordning, i en annan förnams såsom alltför stel form till förfång för nattvardsfirandet självt. Att gällande nattvardslagstiftning kunde tarva någon revision, därom enade sig kyrkomötet till slut genom att begära utredning i frågan. I detta sammanhang må nämnas att kyrkomötet begärde utsträckt rätt för präst till självkommunion.

De smärre förslagen till ändringar i de gudstjänstliga ritualen överlämnades till den kommande handboksrevisionens övervägande. En del rörde högmässoritualen, såsom ett vidsträcktare bruk av syndabekännelsen »Gud, var mig nådig», nya alternativ till den ursprungliga credopsalmen (Sv. Ps. 17), omväxling efter detemporeprincipen i fråga om den allmänna kyrkobönen. Kyrkomötet uttalade sig för att en bönepunkt för freden skulle infogas i den allmänna kyrkobönen, även som för att en bön för freden infördes bland kyrkobönerna i handbokens andra kapitel.

Bortser man från det förut omnämnda tredje kapitlet, om dopet, och det femte, om skriftermålet, voro övriga kapitel i kyrkohandboken icke föremål för någon större uppmärksamhet från kyrkomötets sida. På grund av väckt motion riktade kyrkomötet den kommande revisionens uppmärksamhet på vigselritualet, där genom den omflyttning av Fader vår som 1917 företogs Frälsarens ord om äktenska-

pets oupplöslighet på ett icke fullt lyckligt sätt sammanförts med själva det beseglade momentet. Slutligen skulle revisionen utarbета förslag till en ny jordfästningsbön (i detta fall accepterades naturligt nog alternativprincipen), en bön, präglad av värme och innerlighet samt av medkänsla med de sörjande. En viss kylig objektivitet utmärker ju den av ålder brukade.
Edu. Rodhe.

Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet.

Den romerska kyrkan.

II.

(Forts. fr. föreg. nummer.)

Snart sagt på alla områden av den liturgiska vetenskapen har inom den romerska kyrkan under de sista årtiondena bedrivits och bedrivs allfort om ock hämmat av krigets även här förödande verkningar ett oerhört intensivt arbete. Att lämna någon lång lista med namn torde föga gagna. Blott några exempel må här anföras.

De gamla österländska liturgierna, som för liturgiens historia äro av så stor fast först på sista tid fullt beaktad betydelse ha så t. ex. utforskats. En hedersplats intager här Anton Baumstark, som ock grundat en samlingspunkt för det vetenskapliga arbetet med hithörande frågor i tidskriften *Oriens christianus* (från år 1901). Själv har han lämnat en liten sammanfattning i den populärt skrivna boken: *Die Messe im Morgenland*

(1906), tyvärr nu, icke minst genom hans egna undersökningar, i viktiga stycken föråldrad¹. De österländska liturgierna föreligga lätt tillgängliga i Brightman's: *Liturgies eastern and western, I: Eastern Liturgies* (1896). Den som vill göra en första bekantskap med den österländska kyrkans hos oss praktiskt taget fullständigt okända liturgi, har ett bekvämt hjälpmedel i Siletsky's danska översättning: »Den orthodox-katholske Kirkes guddommelige Liturgier» (1909; 2 kr.), där han lätt kan övertyga sig om de många och stora skönheter i dessa.

Det medel till förklaring av snart sagt allting inom den äldsta kristendomens historia, som man menat sig finna i hellenismen har givetvis ock tagits i bruk av den liturgiska forskningen, framför allt till förkla-

¹ Jfr *Jahrbücher für Liturgiewissenschaft* II, s. 165.

ring av den gammalkristna sakraments- och offeruppfattningen, vilken varit ett särdeles grundligt undersökt objekt under den sista tiden. Här har även en svensk bidragit, nämligen prof. Wetter med de båda avhandlingarna »Altchristliche Liturgien I—II». En populär och lättläst framställning från katolskt håll föreligger i Casel: »Die Liturgie als Mysterienfeier» (1922).

Alldeles speciellt har det vetenskapliga liturgiska intresset inriktat sig på utgivandet av gamla liturgiska texter. Såsom något av det mest storslagna på detta område må ihågkommas de båda berömda forskarna Dreves' och Blumes monumentala samling av den medeltida latinska diktningen: *Analecta hymnica medii ævi* (1885 ff.), tills dato över 50 stora volymer. De ha ock tänkt på en större allmänhet med ett förträffligt utdrag ur den stora samlingen, utgivet 1909 i 2 band under titeln: »Ein Jahrtausend lateinischer Hymnendichtung».

Livaktigheten även inom det av kriget så hårt hemsökta Tyskland på detta område bevisas av det av benediktiner bildade sällskapet »Verein zur Pflege der Liturgiewissenschaft», som börjat en serie källpublikationer, som torde bli mycket betydelsefull. Anmärkningsvärda äro även de av samma Verein sedan 1921 utgivna »Jahrbücher für Liturgiewissenschaft», ovärderliga framför allt genom sina omsorgsfulla förteckningar över all viktigare litteratur på det liturgiska och kyrkomusikaliska området.

Icke minst avundsvärd är i detta stycke den engelska kyrkan. Ehuru den ju icke faller inom området för mitt ämne, kan jag icke underlåta att påpeka hurusom väl knappast något land kan uppvisa så många och goda upplagor av sina medeltida ritualböcker som just England.

Särskilt förtjänar att nämnas »Henry Bradshaw Society» för utgivande av sällsynta liturgiska texter.

På få områden torde vår egen efterblivenhet vara så kännbar som här. Det är betecknande att ännu för några år sedan endast två av den svenska medeltidskyrkans egentliga liturgiska böcker funnos fullständigt utgivna och de båda av en tysk katolik. Det vore sannernigen icke en dag för tidigt att en svensk liturgisk förening bildades, arbetande efter principer liknande t. ex. Svenska Fornskrifts-Sällskapets.

Ett av den modärna liturgiska vetenskapens allra mest storslagna arbeten, ännu blott statt i sin begynnelse, som faller inom det lexikaliska området, kan jag icke förbigå: Cabrol: »Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie». Första häftet utkom 1903. Hittills äro ungefär 5 väldiga volymer färdiga, omfattande bokstäverna A—D.

Slutligen vill jag ur praktisk synpunkt påpeka ett par små, även för en svensk präst eller kyrkomusiker ofantligt värdefulla hjälpredor i liturgiska ting: Eisenhofer, *Katholische Liturgik*, Freiburg im Breisgau 1924 och Braun, *Liturgisches Handlexicon*, Regensburg 1922.

Allt detta är ju blott namn; någon tycker kanske t. o. m. delvis mycket godtyckligt valda. De äro blott avsedda att giva en liten föreställning om det oerhörda vetenskapliga liturgiska intresse som är något av det mest utmärkande inom samtidens katolska kristenhet och som för övrigt börjar göra sig gällande allt mera också utanför den samma.

Detta rent vetenskapliga arbete har emellertid på ett osedvanligt rikt sätt utnyttjats för det praktiska ändamålet att tjäna kyrkolivet. Jag

tänker härvid mindre på den reform, som de liturgiska böckerna i textuellt hänseende underkastades under Pius X:s pontifikat. Utan tvivel är denna viktig nog. Dock är den väl sådan att en protestant kanske har rätt svårt att sätta sig in i dess betydelse. Jag misstänker att vi närmast skulle ha lust att kalla en betydande del av ändringarna rena bagateller. Att i korthet redogöra för innebörden av denna reform synes mig så omöjligt att jag avstår från varje försök.

När jag talade om vetenskapens praktiska utnyttjande, menade jag främst något annat, nämligen dess popularisering eller hellre den utomordentliga upplysningsverksamhet som på den vetenskapligt lagda grunden under senaste tid bedrivits. Här ha vi protestanter mycket att lära.

Att i korta formler sammanfatta vad som rör sig i ens egen tid torde alltid vara ett vanskligt företag. Men som redan framhållits, tror jag att vi med slagordet: »liturgien åt folket» dock komma åt det allra yppersta och djupaste i den romerska kyrkans strävanden för närvarande. Det gäller att göra kulten levande, att göra den till ett livsbehov för alla sanna katoliker. Eller från en annan synpunkt sett: det gäller att hjälpa människorna att i kulten finna det som de i andligt hänseende hungra och törsta efter; det gäller att få människorna att i kulten finna sin rätta andliga spis. I den mån hithörande litteratur varit mig tillgänglig synes det mig som om man framför allt tänkte: det gäller att vinna de bildade. Bättre än på något annat sätt synes mig den tanke som jag åsyftar kunna uttryckas med titeln på en för några år sedan utkommen

bok: *Lebensquellen vom Heiligtum* (Livskällor från helgedomen). Såsom man inom den protestantiska världen hört: tillbaka till källan, till bibeln, så säger man här: tillbaka till källan, till kyrkans heliga mysterium och till hennes bön. Vid dessa hennes källor måste det religiösa inre livet förnyas.

Då vi nu gå att ur litteraturen exemplifiera detta strävande, kan det lika litet som nyss vara till någon nytta att räkna upp en större mängd boktitlar. Blott några få betecknande må anföras.

Sedan 1918 utgives av benediktinerabboten i Maria Laach, Ildefons Herwegen, en samling uppsatser under titeln »Ecclesia orans», den bedjande kyrkan. Ur det gemensamma företalet till hela samlingen, som är bifogat det första häftet må följande ord anföras: »Man har kallat liturgien den »stora lekmannakatekesen». Det har den varit i tidigare århundraden. Skall den åter bliva det, så måste vi i hemmets uppfostran, i skolan, i predikan mycket mera än som hittills har skett, hänvisa till de religiösa känslövarlden och de uppfostrande krafter, som just ligga i den katolska liturgien och finna lyckliga anknytningspunkter i den tyska folksjälen»¹.

Första häftet utgöres av Guardianis fina och djupa uppsatser: *Vom Geist der Liturgie* (Om liturgiens anda). Kapitlet där om den liturgiska bönen torde vara minst lika nyttigt att läsa för en protestant som för en katolik. Den som läst det och tänkt sig in i författarens tankar, lär knappast sedan vilja avskaffa våra kollektböner såsom nyligen en kyrkoherde i vårt sydligaste stift föreslog.

Titeln på det tredje häftet är be-

¹ *Ecclesia orans* I, s. XI.

lysende nog för de strävanden som ligga bakom samlingen: Die Liturgie als Erlebnis (Liturgien som upplevelse).

Den idé som ligger bakom jesuiten Kramps häften i samma serie är för god för att icke nämnas. Deras titel är: Messliturgie und Gottesreich. Och avsikten är att ur kyrkoårets idé belysa de till varje söndag hörande texterna och bönerna. Var finnes väl på evangelisk mark något liknande försök att göra de utomordentliga uppbyggelsevärden som ligga i vårt kyrkoår tillgängliga för kyrkofolket?

Jag kan icke underlåta att också erinra om de många ofta förträffliga upplagorna av kyrkans böcker med översättningar och liturgiska förklaringar för folket. De yppersta äro, tänker jag, de av benedikтинerna i Beuron redigerade senaste upplagorna av Schott's kända Messbuch och Vesperbuch. Även de, icke minst den senaste, kunna nog ge en protestant åtskilligt att tänka på. Detsamma gäller ock om de små, prydliga, av munkarna i Maria Laach utgivna liturgiska folkböckerna.

Människorna skola lära sig att förstå och leva kyrkans liv. Hennes heliga språk och urgamla former knyta människorna samman med gångna slakten och med deras trosyskon över hela världen. Hennes heliga mysterier och hennes bönsrökelse knyta människorna samman med deras Gud. Vad behöves mera?

Det berättas att när Pius X hade utfärdat sin motu proprio angående kyrkomusiken (vi återkomma strax till den) i vilken han mycket strängt förbjöd all profan musik i kyrkan, så klagade en romersk präst hos honom: »Men, helige Fader, vad skall man väl nu egentligen sjunga i ottan och vespren?» Pius svarade då: »Min son, man sjunger icke i ottan och vespren utan man sjunger ottan och vespren»¹.

Vi kunde med en liten ändring i Pius' svar få ett gott uttryck för den romerska kyrkans vilja med avseende på liturgien: man skall icke vara med i eller vid liturgiens utförande utan man skall uppleva eller genomleva liturgien själv. I den möter Gud. (forts.)

Knut Peters.

I anledning av Handboksrevisionen.

(Den av kyrkomötet begärda varssamma revisionen av vår gällande handbok torde på åtskilliga håll ha väckt till liv förhoppningar om liturgiska önskemåls förverkligande. I den mån de ligga inom ramen för denna tidskrifts intressen vill redaktionen gärna ge plats åt insändare från våra läsare i anledning av handboksrevisionen.)

En liturgisk detalj.

I förra numret av denna tidning lämnade musikdirektör S. Sjöberg

en serie förträffliga anvisningar rörande högmässans musikaliska skick, vilka, om de följdes, skulle i hög grad främja den liturgiska kulturen i musikaliskt hänseende. Beträffande en detalj måste jag dock hävda en annan uppfattning än författaren. Låt vara, att denna detalj kan synas liten, så är den dock icke oviktig. Det heter i den åsyftade uppsatsen: »musiken mellan Pax och Agnus Dei bör fortgå så länge, att Agnus Dei börjar sjungas först då utdelningen börjar». Att

¹ Wagner, Einführung in die kath. Kirchenmusik, s. 3.

detta på många ställen är praxis, vet jag väl. Men är denna praxis sådan, att den bör förordas?

Se vi på vår nuvarande Handboks föreskrift rörande Agnus Dei, torde vi därav få sluta, att Handboken avser en annan praxis. Rubriken i fråga lyder: »Nu framträda nattvardsgästerna under dämpat orgelspel, varefter församlingen stående sjunger: O Guds Lamm — —». Sedan Agnus Dei sjungits, lämnas följande anvisning: »Därefter sjunges av församlingen under utdelandet av den heliga måltiden lämpliga psalmer — — —». Av dessa båda rubriker torde få anses framgå, att Handbokens mening är, att hela församlingen (sålunda även de till altaret framkomna nattvardsgästerna) stående sjunga »O Guds Lamm». Först därefter börjar utdelningen.

Att Handbokens föreskrift rörande distributionen, så fattad, representerar en bättre praxis än den ovan antydda torde vara tämligen tydligt. Agnus Dei hör med till det föregående och bör därför utföras innan kommunionen börjar. Den naturliga inskränningen är givetvis mellan Agnus Dei och nattvardspsalmen, ej mellan Pax och Agnus Dei, som båda såväl historiskt som logiskt hänga på det närmaste tillsammans med varandra.

Av det inbördes sammanhanget mellan Pax och Agnus Dei framgår emellertid, att Handbokens föreskrift i ett annat hänseende är otillfredsställande. De böra få följa omedelbart på varandra, utan något mellanspel. Således icke blott distributionen utan ock nattvardsgästernas framträdande bör äga rum först efter avsjungandet av »O Guds Lamm». Önskligt vore, att

den blivande handboksrevisionen rättade den nuvarande, utan tvivel mindre lyckade, anvisningen.

Knut Peters.

En inkonsekvens.

Vid — jag vill minnas — 1917 års handboksrevision vidtogs bl. a. den ändringen i högmäsoordningen, då nattvardsgång icke hålles, att Amen efter Allmänna Kyrkobönen läses av prästen, men sjunges av församlingen efter Fader vår. Vid högmässa med nattvardsgång står emellertid den äldre anordningen kvar med sjunget Amen efter Allmänna Kyrkobönen och av prästen läst efter Fader vår.

I ett avseende måste denna inkonsekvens betecknas såsom mycket olycklig. Då den s. k. offertoriepsalmen vid högmässa med nattvardsgång följer omedelbart på Allmänna Kyrkobönen kräves alltså en modulation från Amen till denna psalm. Väljer nu organisten ej en lämplig tonart för detta Amen kan han här, på en ömtålig plats i liturgien, tvingas till en besvärande utvikning. Under alla omständigheter böra modulationer inom mässan så långt möjligt undvikas. Det synes därför vara ett litet kyrkomusikaliskt önskemål för handboks-nämnden att pröva och beakta att i detta avseende de båda alternativen för högmässan bringas till överensstämmelse med varandra, så att Amen efter Allmänna Kyrkobönen i båda fallen må läsas av prästen.

Beträffande Amen efter Fader vår torde däremot i båda alternativen den nuvarande anordningen vara den lämpligaste.

Menaseach.

Recensionier.

Communio In Adorando et Serviendo Oecumenica. Koralsångbok för allmänkyrkliga världskongressen. Stockholm 1925. Diakonistyrelsens bokförlag. 160 sid. Pris häftad kr. 2: 50.

Man må ha vilka tankar man vill om det ekumeniska mötet i både ena och andra hänseende — under alla förhållanden kan man dock med både nytta och nöje studera dess sångbok. Den för läsarens tankar till den gamla Helge-Ands-antifonen från medeltiden, då civitas-Dei-idealet icke syntes så fjärran: »Du, som af alla tungomål och land församlar folken i Herrens Jesu Kristi tro endräkteliga» (sv. ps. 132, som egendomligt nog saknas i sångboken). Följande tungomål äro representerade (siffrorna inom parentes ange antalet texter på de olika språken): svenska (48), latin (10), grekiska (4), tyska (55), engelska (57, franska (48), danska (2), norska (7), det norska landsmålet (1), lågtyska (1) och holländska (1).

Fördela vi de 60 numren efter deras härstamning, få vi följande siffror: svenska original: 11: latinska: 6, grekiska: 2, tyska: 21, engelska: 13, franska: 2, danska: 2, norska: 2, holländskt: 1. Från gamla tiden härstamma 4, från medeltiden 3, de övriga äro av nyare ursprung, även om de i ett par fall återgå på äldre förebilder.

Dessa siffror torde tillräckligt tydligt ådagalägga, att samlingen är ganska »ekumenisk».

Textstatistik är beträffande denna sångbok ovanligt lätt att åstadkomma, då uppgifterna rörande texterna äro synnerligen utförliga och omsorgsfulla. Med hänsyn till melodierna kan tyvärr icke sägas detsamma. Kommer en ny upplaga till stånd, borde större upmärk-

samhet ägnas åt källhänvisningarna för melodierna.

En hastig undersökning synes giva vid handen, att de till ett drygt 50-tal uppgående melodierna med avseende på sitt ursprung fördela sig ungefär sålunda: tyska c:a 30, engelska c:a 12, nordiska c:a 10, franska 3, gregoriansk 1. Utan tvivel är det till samlingens fördel, att det engelska inslaget i musiken icke fått bliva starkare.

De svenska originalen äro, som var att vänta, hämtade ur vår psalmbok (ett undantag finnes dock). Endast verkliga pärlor äro valda, frånsatt n:r 43, om vilken förvisso delade meningar kunna hysas. Det är högeligen glädjande, att dessa ypperliga prov på svensk psalmdiktning genom de bifogade översättningarna bliva kända ute i världen. De förtjäna det.

Ett nöje är det att konstatera, att utgivarna åtminstone i någon mån tillgodogjort sig den så högt förtjänte K. E. A. Söderströms arbete. Hans ypperliga översättningar av ungefär halva antalet i vår psalmbok intagna psalmer synas ju som enkom gjorda för en ekumenisk sångbok. Trenne hava blivit upptagna (sv. ps. 102, 139, 481). Men varför icke flere (t. ex. 118, 119, 150, vilkas svenska text ju införts)?

Rörande de utländska översättningarna faller det mig givetvis icke in att uttala något eget omdöme. Förvisso har ett synnerligen aktningvärt arbete i detta hänseende blivit utfört. Att ytterligare överbetning är önskvärd, synes emellertid framgå av följande omdöme av en konferensdeltagare: »Wenn das verdienstliche Buch — — — neu aufgelegt wird, so sollte man — — — die meisten Uebersetzungen ins Deutsche ganz gehörig unter die

Lupe nehmen, da sind viele Unebenheiten samt recht unreinen Reimen. — — — Das sage ich wirklich nicht, um zu kritteln und zu nörgeln, sondern aus lebendigstem Interesse für das Buch, dem die Konferenz tatsächlich viel verdankte.» (K. Büttner i Monatschrift für Gottesdienst und kirchliche Kunst 1925 sid. 321.)

Även melodivalet är väl att anse såsom i stort sett gott. Dock har man väl rätt till en stilla undran, när man finner den gamla processionshymnen för fastan »Vexilla regis» till julmelodien »Av himlens höjd». En och annan melodi kan nog ock upptäckas, som knappast

försvavar sin plats i en dylik samling, t. ex. den tarvliga melodien till nr 56. Vid besjungandet av sådana ämnen kräver åtminstone ett svenskt öra mera inspirerade toner.

Utgivarna ha haft en synnerligen svår uppgift sig förelagd, svår redan i sig själv, än svårare därför att det gällt att tillfredsställa så många olika lynnen och smakriktningar. Dock — om det än icke är omöjligt att upptäcka saker mot vilka anmärkningar kunna riktas, så torde det likväl som helhetsomdöme kunna sägas, att det varit svårt att åstadkomma något bättre.

Knut Peters.

Ur dagspressen.

Bachs koraler. Liksom en målare med få penseldrag fullständigt förmår förändra ansiktsuttrycket hos gestalten på duken, så förvandlar Bach med sina harmonier en melodis karaktär, så att det förefaller som om denna skapats enkom för den text, som just underlagts den. I denna med genialt mästerskap genomförda enhet av ord och ton ligger den Bachska koralens största skönhet, av den beror också denna högpöetiska skapelses verkan. I dessa saft- och krafftulla harmonier och stämföringar bevisar sig en

fullständigt individuell kraft, en levande, djupt kännande konstnärspersonlighet. Ju mera man hör och studerar dessa sater, desto mer kommer man underfund med att Fader Bach icke är den »gamla stångperuken» utan ännu alltjämt en i bästa mening modern musiker och att han i sina koraler gav oss det högsta, som hitintills skapats inom denna slags musik, det högsta, som kanske för alla tider kan åstadkommas däri.

(*Joh. Dittberner* i Zeitschrift f. evang. Kirchenmusik.)

In memoriam.

Den 27 december 1925 avled Musikdirektören, Kantorn i Gustaf Wasa församling, *Carl Bohlin*. Ur en nekrolog över honom i Gustaf Wasa församlingsblad låna vi följande minnesord: »Direktör Bohlins bortgång betyder en djup och smärtsam förlust på grund av hans personliga älskvärdhet och hans mycket stora förtjänster om vår kyrkosång. — Med rik musikalisk bildning och sällsynt duglighet som körledare förenade direktör Bohlin en synnerlig förmåga att förvärva och behålla utmärkta medhjälpare. — Omisskännligt var Carl Bohlins varma personliga intresse för gudstjänstlivet i dess helhet. Det var icke blott konst utan även helgd i hans gärning. Därför blev det andakt i sången under hans ledning. Och hans minne skall leva

kvar jämväl i de körverk av hans hand, som helt säkert stundom skola komma att ljuda i det tempel, där hans egen stämma nu för alltid har tystnat.»

Organisten vid Helga trefaldighets församling i Uppsala *Ture Wirén* avled den 28 dennes, nära 45 år gammal. Med honom bortgick en av ledarna i Årkestiftets kyrkomusikaliska liv. I dess organistförenings och kyrkosångsförbunds styrelser hade han korats att taga plats. Vid gudstjänsterna i den gamla »Bondkyrkan» samt vid sina orgelstunder doku- menterade han sig som en skicklig orgel- spelare med utpräglad känsla för det kyrkligt värddiga. Han efterlämnar minnet av en fin och försynt personlighet.

Arthur Adell.

Från stiftet.

Ärkestiftet. Svensk Bach-fest anordnades den 3—10 januari på skilda orter inom ärkestiftet. Initiativtagaren och ledaren av det hela var den entusiastiske Bach-tolkaren, Pastor G. Kempff, Sandviken, vilken själv bidrog såsom föredragshållare med två föredrag (Bachs mission till Sverige och Bach, människan) samt såsom orgelspelare. Vid sin sida hade han lyckats förvärva en utomordentlig samling medhjälpare. Festen inleddes — enligt det mönstergillt förnåma programtrycket, som pryts av teckningar efter Dürrer, — med anförande av landshövding Lübeck. Den 5 hölls högtidstal vid oratorieafton i Gävle av Årkebiskopen. Som solister medverkade: Naima Lindgren (sopran), Sara Kvarnström (alt), Professor G. Walter, Stuttgart, (tenor), Filip Olsson (bas), organist Gottfrid Berg, Professor Jul. Rutström och Janna Rutström (fiol), G. Fineman (fiol), Ingemar Liljefors (cembalo och flygel), Erik Pegel (solofagott), Gävleborgs läns Orkesterförening under Ruben Liljefors ledning samt musiksällskapet Concordias, Gävle och Sandvikens oratorieförenings körer.

Ur det oerhört omfattande programmet må meddelas att juloratoriets fyra första kantater framfördes vid trenne tillfällen: i Ovensjö, Gävle och Sandviken. Av Bachs kantater utfördes bl. a. n:o 18 (Likaså som regnet och snön), n:o 85 (Jag är en herde god), solokantaten n:o 160 (för tenor, solofiol och fagott) samt Benedictus ur h-moll mässan (med solofiol). Bachs fiolsaker representerades av bl. a. Fiolkonsert, E-dur; Ciaconna, och konsert för två fioler, d-moll; hans orgelsaker av bl. a. Preludium och fuga, c-moll; Toccata och fuga d-moll; Preludium och trippelfuga, ciss-moll; hans pianosaker av Goldbergsvariationerna (i bearbetning för två pianon av Rheinberger och Reger) och sist hans profana kompositioner av Kaffekantaten.

Skara stift. *Bords.* Söndagen den 24 januari utfördes i Caroli kyrka Andreas Halléns: »Ett Juloratorium». Som solister medverkade Fru E. Kristensson-Karlsson (sopran) och Pastor K. Ericsson (tenor) Oratoriet utfördes med en kör på 50 och en orkester på 28 personer under ledning av Musikdirektör V. E. Lundquist inför fullsatt kyrka, och upprepades den 26. — Vid båda tillfällena till förmån för Diakonikretsens upptagningshem. (Medd.: H. Weman.)

Stockholm.

Stockholm. *Engelbretskyrkan.* Adventssöndagen återuppfördes den av Oskar Lindberg komponerade kantaten vid kyrkoherde J. Lindgrens installation. Därjämte Bossis Cantate Dominum. Kör: Engelbretks kyrkokör, dirigent: David Ahlén, Orgel: Oskar Lindberg, solist: John Johansson. — Vid musikgudstjänst den 10 jan. kom Halléns Juloratorium till förnyat uppförande med fru Ebba Nyström och David Stockman som solister. Orkester: Kgl. hovkapellet.

Oskarskyrkan gav den 27 dec. sin 60 motettafton. Programmet upptog kompositioner av Seb. Bach.

I *Storkyrkan* anordnade Professor Alb. Schweitzers vänner även i år på hans födelsedag den 14 jan. en musikstund, dit allmänheten hade fritt inträde. Några orgelsoli av Otto Olsson och David Wikander samt violinspel av Axel Runnquist. Kollekt upptogs till förmån för Schweitzers läkaremission i Lambarene, Afrika.

I *Stockholms stadshus* ha regelbundna orgelkonserter börjat givas, anordnade av Konsertföreningen. Första konserten ägde rum den 26 dec., då Otto Olsson utförde orgelsaker av Bach, Malling, Mathison-Hansen, Bossi och Saint-Saens. Det väldiga instrumentet ger ingalunda den konstnärliga behållning som man skulle väntat. Enstaka stämmor äro av utmärkt skönhet, men totalklangen är så rå och brutal utan att ändå nå upp till ett verkligt imponerande forte, varjämte den elektro-pneumatiska trakturen är nyckfull i sina funktioner och fordrar ständig tillsyn av orgelbyggare för att kunna hållas i tjänstdugligt skick. En andra konsert gavs av Patrik Vretblad på Trettondagen, då bl. a. utfördes bearbetningar för orgel av Tannhäuser-marschen, Sjögrens: Heliga tre konungars ökenvandring och Sjögrens Finlandia. Tredje konserten, den 31 jan. utfördes av Oskar Lindberg, som spelade Nerudas: Tema med variationer och ett par av Karg-Elerts koralförspel. Ett intressant experiment gjordes vid denna konsert, nämligen att låta Konsertföreningens kör sjunga några a capella-nummer genom fjärrverkets ljudkanal. Resultatet var knappast lyckligt. De utförda numren — tre av Södermans Andliga sånger — äro delvis beräknade på våldsamma forte-effekter, dessutom visade sig basarna icke vara i stånd att göra sig gällande genom den långa kanalen utan uteblevo nästan fullständigt. (Medd.: O. Olsson.)

Meddelanden.

Musikvetenskapliga Institutet vid Universitetet i Freiburg (Breisgau) har utfärdat inbjudan till en »Freiburger Tagung für deutsche Orgelkunst» som skall gå av stapeln den 8 till 10 april 1926 under ledning av Institutets Direktor Prof. W. Gurlitt och förste ordföranden i Tysklands orgelbyggmästares förbund Dr. O. Walcker, (Ludwigsberg).

Programmet upptar bl. a. för den 8 april: hälsningsanförande av Prof. K. Straube, Leipzig och föredrag av Prof. W. Gurlitt (Idealets förändringar i fråga om orgelklangen i musikhistoriens ljus). — Utförande på Praetoriusorgel av kompositioner av Praetorius, Scheidt, Weckmann, Froberger, Pachelbel (Musikdirektör K. Matthaer, Wintherthur).

Den 9 april: Fackreferat. Dr. O. Walcker och H. H. Jahn (Hamburg): Orgelmensurens historia och problem. — Dr. J. M. Müller-Blattau (Königsberg): Organisternas utbildning och fortbildning. — Dr. H. Erpf (Münster): Den samtida musiken i dess förhållande till orgeln. — Utförande på Praetoriusorgel av kompositioner av Buxtehude, Reinken, Böhm, Lübeck och ungdomsverk av Seb. Bach. — Föredrag av Dr. Alb. Schweitzer (Günzburg): Orgelbyggandets ideal.

Den 10 april: Fackreferat: H. Jung (Ludwigsberg): Vägar till ett enhetligt uppbyggande av orgelns disposition och spelbord. Dr. H. Luedtke (Berlin): Orgelns framtidsfrågor. — Utförande av nutida orgelkompositioner av Reger, Kaminski, Hindemith, o. a. på Martinskyrkans nya Schwartzorgel.

Anmälan om deltagande göres till »Musikwissenschaftliche Institut der Universität Freiburg (Br.), Bertholdstrasse 14».

Kyrkosångens Vänners Centralkommittés årsammansträde ägde rum den 21 januari å S:cta Clara kyrkorådssal i Stockholm. Därvid meddelades att ett under många år närt önskemål gått i fullbordan, nämligen utgivandet av denna tidskrift. Vi hoppas att den skall bliva ett språkrör för de allt mer och mer framträdande strävandena att vetenskapligt belysa frågor rörande kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv samt hålla intresserade au jour med den snabbt växande kyrkosångsrörelsen.

Vid sammanträdet ägde ett mycket givande tankeutbyte rum angående radio och gudstjänsterna med särskilt beaktans-

värda inlägg av pastor A. Adell samt av pastor G. Kyhlberg, som i anledning av denna fråga inbjudits närvara. Centralkommittén uppdrog åt hrr. Adell och Kyhlberg att på Kommitténs bekostnad utgiva en broschyr i ämnet, avsedd för den lyssnande allmänheten, att hemställa till präster och kyrkomusici i radierande kyrkor att vinnlägga sig om mera förebildliga gudstjänster, särskilt beträffande psalmvalet och den liturgiska anordningen, samt att hos A.-B. Radiotjänst göra hemställan om så långt möjligt förebyggande av olämpliga avbrott vid gudstjänsters utsändande.

Dir. D. Åhlén inbjöd å Stockholms Kyrkomusikerförenings vägnar Centralkommitténs medlemmar att deltaga i firandet av föreningens 25-årsjubileum och framförde ordf. i anledning härav kommitténs tack. — Vidare behandlades frågor angående den av K. Maj:t beslutade handboksrevisionen, angående K. S. V:s uppgifter efter bildandet av Sveriges Kyrkosångsförbund, angående önskemål beträffande orgelrestaureringar och beredande av bättre utrymme åt kyrkokören vid kyrkorestaureringar, angående lämpligaste sättet att hugfästa det detta år infallande 400-årsminnet av den första svenska psalmboken samt slutligen angående anordnandet av en 10 dagars liturgisk kurs för präster, ev. förlagd till Linköping i september månad. Denna kurs skulle omfatta röstvärd, talteknik, liturgisk läsning, mässning m. m. samt genom föredrag orientera i till gudstjänstlivet hörande frågor.

Till ordf. omvaldes Kyrkoherde K. G. Hauffman, Lyngby (Kongsmarken) till v. ord. och kassör Kontraktsposten K. Thunander, Öja (St. Sundby) samt till sekr. och bibliotekarie Kyrkoherde F. M. Allard, Örtomta (Ringås). Till adjungerade ledamöter omvaldes direktörerna A. E. Fahlin, Kopparberg, O. Blom och D. Åhlén Stockholm samt Fil. Lic., Teol. Kand. N. Franzén, Skeninge.
(Meddelare: sekr.).

Musikbilagan. Med detta nummer skulle tidskriftens första musikbilaga ha utgått. Vidriga omständigheter ha emellertid omöjliggjort detta. Det är redaktionen förhoppning att med nästa nummer kunna utsända vad här sålunda fattas.

Passionsbok.

Betraktelser och böner för var dag i fastan. Av S. L. BRING.

Inb. 2: 50.

»Dessa betraktelser höra till det bästa, som i den vägen är skrivet.»

Carl Norrby i Sv. Kyrkotidning.

Medan dagen varar.

Betraktelser för vardag och helgdag under ett år. Av K. DAVID AHLNER.

Inb. 6:—.

»Jag är övertygad om, att den, som får kyrkoherde Ahlners betraktelser i händerna, finner deras utgivande välmotiverat. De sysselsätta sig nämligen icke blott med vad som alltid tynger den jordiska pilgrimen, utan även i stor utsträckning med nutidsspörsmål och nutidsbekymmer. En nutidsmänniska lystrar ovillkorligen härtill. Man läser inte denna bok bara för att få dagens betraktelse undanstökad och samvetet fredat; man känner igen sina egna frågor och egna bekymmer och lyssnar uppmärksam till de svar och de trösteord, förf. har att ge oss. Och över det hela vilar denna stämning av vilksam helgd — något av den vita byrskans oberördhet av de politiska, sociala och ekonomiska stormarna omkring henne. Vi äro förf. tacksamma för hans gåva, och vi tro, att den skall bli till välsignelse. Ty han har något att säga oss.»

Karl Kihlén i Gotlänningen.

Kyrkoherden Albert Lysander skriver i Sydsv. Dagbladet:

»Avsikten med dessa rader är endast att fästa uppmärksamheten på ett litet arbete, som i dagarna utkommit i syfte att främja och ordna den personliga andakten i sakristian, som är försättningen för allt det andra. Komministrarna Arthur Adell och Knut Peters, båda i Linköpings stift, ha förut gjort sig kända och högt förtjänta om Svensk liturgisk sång. Nu ha de utgivit

'En liten bönbok ägnad dem som i Sveriges kyrka förrätta prästerlig tjänst inför Gud.'

Pris 1 kr.

Innehållet kan icke lämpligen refereras i annan mån än att det består av psalmer — ur psaltaren och svenska psalmboken — och böner från olika tider ur kyrkans andliga skattkammare, avsedda att sysselsätta prästens tankar, innan han går till altare och predikstol och därefter. — Den lilla bokens utstyrelse är i bästa kyrkliga stil, med gott papper och tryckt i rött och svart.

Blotta förekomsten av en sådan bok på bordet i varje svensk sakristia skulle motverka det banala intryck, som besökande där dessvärre hittills ofta fått. Dess användning måste verka i riktning av större helgd åt hela tempeltjänsten. Mätte den nu få den spridning, som den förtjänar. Det Gleerupska förlaget i Lund har med utgivandet och utstyrelsen av denna bok ånyo visat sitt intresse för kyrklig kultur.»

Den evangeliska missionen i vår tid.

Av HENRY USSING och CARL ANSHELM. Rikt illustr. 6 kr.

»I mer än 15 år har Ussings' *Evangeliets segertåg genom världen* varit i ett visst avseende enastående arbete i sitt slag. Det har kanske mer än något annan missionshistorisk framställning bidragit att göra missionshistoriens studium älskat. Man får leta efter en skildring av missionens underbara historia, som kan på samma sätt som Ussings fånga intresset och gripa hjärtat. Nu föreligger en forts. av detta arbete *'Världsmissionen i våra dagar'*, sådan den gestaltade sig före och under världskriget samt tiden därefter. Alla, för vilka missionshistorien blivit ett kärt studium genom nyssnämnda bok, skola säkerligen icke dröja att skaffa sig den fortsättning, som Ussing nu giver. Och när de sätta sig att läsa boken, skall deras intresse på nytt fångas och hjärtat på nytt gripas. Den svenska upplagan av Ussings tillägg har ett ökat värde genom den framställning av **svensk mission**, som tillfogats. Förf. av denna del är domkyrkokommisminister Carl Anshelm, ordf. i Lunds missionssällskap. Efter en kort historik av det svenska missionsintressets uttryck i äldre tider och utveckling till våra dagar skildras den nuvarande svenska missionsgåringen. De olika svenska missionerna, tillsammans ej mindre än 18, erhålla här vardera en kort, men innehållsrik skildring.» Teol. Dr Axel Ihmark i Tidning för Falu län och stad.

Gleerups konfirmandbiblar.

(Bibelsällskapens editioner)

Med Luthers företal till Gamla Testamentet, Psaltaren, Nya Testamentet och Paulus' brev till romarna, ordförklaringar, sakupplysningar m. m. Svenska kyrkans predikotexter samt professor Dalmans senast reviderade bibelkartor. Varje bibelbok har som överstycke en konstnärlig vignett, anslutande sig till texten. Denna vackra utstyrel finnes endast i dessa editioner.

N:o 1. Format: 10,5 × 16,5 cm. i 6 olika band från pris 4:75 brutto på svenskt och engelskt papper till högre priser.

»I första rummet bör denna bibel nämnas. Den har med ett ord alla de egenskaper, som man begär av en bok, som man ideligen använder, för att man skall trivas med den. Anbefalles varmt.»
Teol. D:r W. Hedqvist i Sydsv. Dagbl.

»En vacker bibel önska nu många föräldrar skaffa sina barn, åtskilliga editioner finnas att välja på. Vill man vara förvissad om att få en god, gedigen bibel med redig stil, gott papper och i övrigt tilltalande utstyrel, kan särskilt rekommenderas Gleerups bibel N:o 1.
Teol Lic. Mats Åmark i Enköpings Posten.

»Gleerups nya konfirmandbibel är betecknad med N:o 1, och envar som får den i sin hand, ger den gärna samma plats.»
Kyrkoh. A. Marino i Borås Tidn.

»Såvitt jag kan döma, ha vi ingen bibel som överträffar den Gleerupska N:o 1. I sitt mjuka band är den en idealisk konfirmandbibel.»
Stadskom. Fritz Wittzell i Blekinge läns tidn.

»Denna bibeledition förtjänar de högsta lovord såväl för stil, papper och övrig utstyrel som för sin korrekthet och sina goda kartor. Det vore därför önskvärt, att den vunne den spridning, den förtjänar.»
Teol. D:r A. Gierow i Sv. Lärartidn.

»Här har nedlagts stor omsorg och säkerligen avsevärda kostnader för att tillhandahålla en bibelupplaga, som till det yttre värdigt bär upp det evighetsrika innehållet. Håri har Gleerupska förlaget också lyckats. Från första bladet till det sista ger den ett intryck av gedigenhet och god smak. Inga andra editioner kunna tävla med denna. Det är därför en verklig glädje att få anbefalla den, och bör den särskilt uppmärksammas, när det gäller att skaffa helbiblar åt konfirmander.»
Edvin Aspling i Folkskolans Vän.

N:o 2. Format: 12 × 18 cm. med och utan apokryfiska böckerna i 7 olika band från pris 6 kr. brutto på svenskt och engelskt papper till högre priser.

»I fråga om bibelupplagor hävdar Gleerupska förlaget i Lund sin gamla överlägsenhet i smak och förmåga. Dess biblar och Nya Testamenten överträffa avgjort alla andra utgivna editioner.»
Ivar Rhedin i Göteborgs Stiftstidn.

»Bland alla svenska bibeleditioner, avsedda för nattvardsungdom har nog ingen med större rätt vunnit erkännande än denna. Ur alla synpunkter så elegant, värdig och vederhäftig, önska vi blott på det varmaste rekommendera den för alla de ungas fostrare, vilka ämna skänka de nykonfirmerade en minnesbibel på färden genom livet.»
G. Sjöfors i Stockholms Kyrkotidn.

»Vi hoppas att denna Gleerupska bibel skall visa sig begärlig. Sakliga skäl tala otvivelaktigt till dess förmån.»
Professor W. Rudin i Folkskolans Vän.

»Denna bibel tillfredsställer även mycket stora anspråk. Allt vittnar för övrigt om från detta förlag vanligt omsorg och pietet. Denna bibeledition bör erhålla vidsträckt spridning.»
E. Kj-n i Västmanlands Allehanda.

Denna bibel är värd uppmärksamhet. Stilen är synnerligen klar och torde icke vålla någon ålder några svårigheter. En stor hjälp härvid lämnar ock det särdeles fina papperet — allt saker av stort värde då det gäller en bibel. Anmälaren har ej förut sett en så till alla delar väl, omsorgsfullt och pietetsfullt framställd bibeledition, detta från vilken sida man än betraktar densamma. Denna bibel förtjänar verkligen att bli spridd; särskilt tänka vi härvid på nattvardsungdom, som i sådant fall skulle i dubbel mening få en bok för livet.»
Mo i Göteborgs Morgonpost.

Väl gjorda och starka band.